

החשש ללעז על דברי חכמים בשיטת הרשב"א

לכבוד העורך,

בעקבות שיחתנו הטלפונית, עברתי על מאמרך המופלא והבהיר. מדע ורפואה בתלמוד – קבלה או אקטואליה, ונהנתי מאד, ישר כוחכם.

בנוגע לדברי הרשב"א אתה כותב (באות ח) "בדברי הרשב"א נרמז לכאורה החשש להוצאת 'לעז על דברי חכמים' ואולי גם החשש לזלזול ח"ו בדברי חז"ל, בהלכותיהם ובגזירותיהם".

ארחיב את דבריך: בוודאי גם הרשב"א ידע שדיעת חז"ל את התורה והמצוות וכוחם לתקן תקנות בכל מקצועות התורה, אינה קשורה ליכולתם המדעית המצריך נסיון רב אין קץ ולכן הידע בו הולך ומתרחב. בכל זאת רצה הרשב"א לקיים את דבריהם בידיעת המציאות, כדי שלא ירד ערכם של חז"ל בעיני ההמון, ובפרט שדבר זה יגרום שהעם יבוא לזלזל גם בשאר דבריהם.

האמת אומר, שבתחלה עלתה בי המחשבה, שלא החיפוש אחר האמת עומד מאחורי הדברים, אלא רצון להגן על הרשב"א. שכן בעיון ראשוני בתשובת הרשב"א עולים לכאורה דברים מפורשים וברורים שאי אפשר לומר שחז"ל טעו בידיעת המציאות בנוגע לדיני התורה. אבל עיון חוזר ונשנה בדבריו הביא אותי להביא סימוכין לדבריך וכלהלך:

1. אחרי כל חריפות הלשון כותב הרשב"א "וסוף דבר מוטב נחזור אחר הטענות כדי לקיים דבריהם ולא שנדחה דבריהם המקודשים האמתיים המקיימים ונעמד ונקיים דברים בטלים של אלו".
וכאן הבן שואל: מה ענין "מוטב" לכאן? הלא הדבר הוא הכרחי כפי שהרחיב עד עתה?

2. בתחילת התשובה כותב הרשב"א

"והריני מאריך עמך בדבר זה כדי שיהא לך ולכל ירא וחרד בדבר השם גדר בנויה. ולא יעשו דברי חכמי ישראל המקודשים כגדר הדחוויה ועלה שועל ופרץ". גם בסוף התשובה הוא כותב: "וכמה צריכים בעלי הנפש והחיל אשר נגע אלהים בלבם להשמר ולהתרחק מן המקילן מתוך הפטפוטין, שאין הכל בקיאין בתשובות השאלות והדברים שעוקרין את התחומין אשר גבלו ראשונים, אלא צריכין הכל לשמור העיקרין המסורים בידן של ישראל ואפילו באין כל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותן ממקום ואין מן הראוי לשמוע ממי שבא להורות במה אשר לא שערום האבות הראשונים והמכשלה את הרבים".

אילו היתה ידיעת חז"ל את המציאות, דבר מוחלט אצל הרשב"א, הוא לא היה נזקק כל כך לענין הגדר והגבול, שהוא מבליט כאן ביותר.

3. הרשב"א שם ממשיך וכותב רשימה על "ענין המנהג שבכל מקום ומקום... ועוד אני כותב אליך קצת במה שצריך לך לנדון שלפנינו" ותוכן דבריו שם שיש להזהר הרבה כשבאים להתיר, אפילו במקומות שההיתר הוא על פי דין. גם כאן הבן שואל: מה כל זה קשור לנושא שבתשובה? הלא לפי דבריו בתשובה, הרב ההוא שהתיר את 'היותת' טעה בדבר משנה! אלא די ברור שרמז יש כאן בדברי הרשב"א.

הייתי מסכם את דברי הרשב"א בערך כך: הלכה למעשה אין לומר על חז"ל שלא ידעו את המציאות בדברים הנוגעים לפירוש התורה ולקיום ההלכה. הלכה זו יסודה בתיקון הדת וחיזוק בדקיה, שלא יבואו אנשים שאינם מבינים בתשובת שאלות ויבואו לעקור תחומים אשר גבלו ראשונים.

בשולי הדברים אוסיף כמה אסמכתות נוספות מחידושי הרשב"א ומדברי הש"ך והחת"ס.

1. הרשב"א בחידושו חולין נד, ב מקבל את קביעת הרופאים. וכלשונו שם "ואע"ג דחזינן להו עכשיו דחיין בבידור סימנין וע"י הרופא ואע"פ שנפתחה הגולגולת אפי' ברובה, אין אומרים בטריפות אלא מה שמנו חכמים, כנ"ל".

2. הש"ך ביורה דעה סימן נז ס"ק מח ג"כ הבין מתוך התשובה שאכן אפשר שטריפה תחיה יותר מי"ב חודש. אלו דבריו שם: "בתשובת הרשב"א כתב כן איתרת דאע"פ שנשתתה בודאי י"ב חדש אסור... דאע"ג דטעם דטרפה הוא משום שאין כמוה חיה, מ"מ אם חי י"ב חודש אסיר, ...דאין להכחיש בשום ענין דברי חז"ל שאמרו שהיא טרפה. ומשמע מדברי הרשב"א שם דצ"ל הא דהיא חיה י"ב חדש ע"כ נס הוא, אבל עכ"פ טרפה היא".

על דברי הש"ך אלו כתב הרב וינברג בשרידי אש ח"ב סי' ד פרק ג "והנה המעיין היטב יראה דהרב הש"ך ז"ל לא דק, דאדרבא כל דברי הרשב"א שם סובבין על קוטב שאין תולין בנס... ועל זה טרח הרשב"א ז"ל באותה תשובה כל מה שטרח להביא ראיות ברורות שאין להכחיש דבריהם ז"ל במציאות, שהטריפה אי אפשר לה לחיות בשום אופן יב"ח, ושהמעיד שראה טריפה שחיתה יב"ח שקר ענה, ואפילו אם יבואו כמה ויעידו על ככה, סהדי שקרי נינהו, זהו העיקר והשורש שנתלבט הרשב"א ז"ל בחכמתו הגדולה לקיימו, כמבואר למעיין ומדדק היטב בדבריו ז"ל".

3. החת"ס בחידושו בתחילת 'אלו טרפות' ד"ה והנה מביא את תשובת הרשב"א הנ"ל "שאפילו אירע אחד מאלף שתחיה הבהמה שהיא ודאי טרפה יותר מי"ב חודש, מ"מ היא טרפה כיון שאין אחרים כמוה חיים" (וראה שם ד"ה ביש"ש).

הרב אליהו סלוביצ'יק

מקור: אסיא עג-עד, עמ' 186-187 (2004)